

Hollanda’da Ayrımcılığın Yeni Odağı: Burka Yasası*Bahar Cebel***Özet**

Hollanda devleti, 1 Ağustos 2019 yılından itibaren yüzü kapatan kıyafetlerin eğitim ve sağlık kurumlarında, devlet binalarında ve toplu taşıma araçlarında giyilmesine yasak getirmiştir. Bu yasak genel olarak Müslüman kadınların bilhassa da burka ve nikap kullanan kadınların hayatlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Meld Islamofobie Vakfı², yasağın bir yıl içerisindeki etkisini ve yasağın getirilmesinde devletin sunduğu argümanların tutarlılığını değerlendiren bir rapor yayınlamıştır. Raporunda, Hollanda’da yaşayan Müslüman kadınların bir yıl boyunca Vakfa bildirdiği tecrübelerine yer verilerek hükümetin resmi olarak amaçladığı daha iyi iletişim ortamı ve güvenliliğe katkıda bulunup bulunmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

¹ Araştırma Asistanı, Göç Araştırmaları Vakfı (GAV)– Türk Diasporası Araştırmaları Merkezi (TÜDAM)

² Meld Islamofobie hakkında daha fazla bilgi için: <https://www.meldislamofobie.org/>

Giriş

Burka yasağının gündeme getirilmesi Hollanda'da uzun bir geçmişe sahiptir. Aşırı sağ parti olan Özgürlük Partisi (*Partij Voor de Vrijheid*-PVV) lideri Geert Wilders tarafından 2005'te ortaya atılan yasak yakın geçmişte diğer partiler tarafınca da karşılık bularak uygulamaya koyulmuştur. Burka yasağını ilk uygulayan ülke Hollanda değildir. 2011'de Fransa³ ve Belçika'da⁴, 2016'da Bulgaristan'da, 2017'de Avusturya ve Almanya'da, 2018'de Danimarka'da yasak uygulanmaya başlanmış ve bu ülkeleri 2019'da Hollanda takip etmiştir.⁵

Yasanın getiriliş süreci, aşırı sağ parti lideri Geert Wilders'in 2005 yılında yüzü kapatan giysilerin kamusal ve sosyal alanlarda yasaklanmasını öngören bir kanun teklifi sunması ile başlamıştır.⁶ Temsilciler Meclisi (*Tweede Kamer*), teklifi 2016 sonbaharında, Senato (*Eerste Kamer*) ise 26 Haziran 2018'de onaylamıştır. Yasa, 1 Ağustos 2019 itibariyle yürürlüğe girerek uygulanmaya başlanmıştır. Yasayla birlikte eğitim, sağlık kurumları, kamusal alan ve toplu taşımalarda yüzü kapatan giysilerin giyilmesi yasaklanmıştır. Kask, kar maskesi, nikap, burka gibi yüzü kapatan giysiler yasaya dahil edilmiştir.⁷ Her ülkede farklı kapsamlarda uygulanan yasağa uymayanlara belli miktarlarda para cezası uygulanmaktadır. Hollanda'da da yasağa uymayanlara polis, 150 Euro-415 Euro arasında para cezası verebilir.⁸ Cumhuriyet Savcılığı'nın (*het Openbaar Ministerie*-OM) yaptığı açıklamaya göre, polisin kimlik sorgusunda zorluk çıkarılması gibi vakalarda para cezası

³ Angeliqe Chrisafis, "The Guardian" erişim tarihi: 02.03.2021. <https://www.theguardian.com/world/2011/mar/03/niqab-ban-france-muslim-veil>

⁴ "BBC", erişim tarihi: 02.03.2021, <https://www.bbc.com/news/world-europe-40567422#:~:text=Belgium%20banned%20the%20wearing%20of,rights%20and%20freedoms%20of%20others%22>.

⁵ "DW", erişim tarihi: 02.03.2021, <https://www.dw.com/tr/avrupada-%C3%B6rt%C3%BCnme-yasa%C4%9F%C4%B1-olan-%C3%BClkeler/a-49861089>

⁶ "NPO Radio1, erişim tarihi: 02.03.2021, " <https://www.nporadio1.nl/politiek/17901-ee-historische-dag-volgens-geert-wilders-het-boerkaverbod-gaat-in> ; Moors, A. (2009). Gezichtssluiers. Draagsters en debatten. Amsterdam: (z.u.). Moors beschrijft en analyseert in detail de ontwikkeling van de politieke en maatschappelijke debatten rondom het 'boerkaverbod' in de periode 2003 - 2009.

⁷ Rijksoverheid. Gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding. Erişim tarihi:02.03.2021. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezichtsbedekkende-kleding-in-de-media-boerkaverbod/gezichtsbedekkendekleding-gedeeltelijk-verbieden>

⁸ Rijksoverheid. Wat gebeurt er als ik me niet aan het verbod op gezichtsbedekkende kleding houd?, erişim tarihi: 02.03.2021, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezichtsbedekkende-kleding-in-de-media-boerkaverbod/vraag-en-antwoord/wat-gebeurt-er-als-ik-me-niet-aan-het-verbod-gezichtsbedekkende-kleding-houd#:~:text=Start%20zoeken-,Wat%20gebeurt%20er%20als%20ik%20me%20niet,verbod%20op%20gezichtsbedekkende%20kleding%20houd%3F&text=Hij%20of%20zij%20kan%20u,krijgen%20van%20maximaal%20%E2%82%AC%20415>.

arttırılabilmektedir.⁹

Yasanın uygulanmaya başlamasının üstünden bir yılın geçmesiyle yasanın, özellikle Müslüman kadınlar üzerindeki etkisini tespit etmeye çalışan Meld Islamofobie Vakfı, Hollanda’da yaşayan ve yasa nedeniyle mağduriyet yaşayan kadınların tecrübelerine yer verdiği bir rapor hazırlamıştır. Bu analizde, devletin yasayı çıkarmada kullandığı temel hedeflerin raporda yer verilen gerçek tecrübelerle hayata geçirilmekten çok uzak olduğu okuyucuya sunulmaya çalışılacaktır.

Hollanda’da Yasa’nın Uygulanma Amacı ve İtirazlar

Yasanın getirilmesinde devlet tarafından sunulan temel argümanlar güvenlik ve iletişimdir. Yasa taraftarları, iletişim esnasında kişilerin birbirini görmesinin Hollanda’ya ait bir norm olduğunu savunmaktadır. Bunun yanında hükümete göre, hizmet kalitesinin ve güvenliğin garanti edilmesi için yasanın uygulanması şarttır.¹⁰ Yasal metinde aleni bir şekilde burka veya nikap yasağı kullanılmamıştır fakat yasanın, politikacılar ve medya tarafından "burka yasağı" veya "peçe yasağı" (*boerkaverbod* veya *niqaabverbod*) olarak bilindiği Hollanda hükümetinin web sayfasında tasdik edilmiştir.¹¹ Yasa, belirli mesleklerin icrası için bazı istisnaları içinde barındırmaktadır.¹²

Danıştay (*de Raad van State*)¹³, Uluslararası Af Örgütü¹⁴, Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü (*het College voor de Rechten van de Mens-CRM*)¹⁵, birçok eleştirmen, akademisyen ve burka/nikap giyen kadınlar söz konusu yasayı farklı gerekçelerle eleştirmiştir.¹⁶ Uzun yıllar burka/nikap giyen kadınlar ve bu konudaki tartışmalar hakkında araştırma yapan Prof. Annelies Moors, yasanın var olmayan bir sorunun çözümüne yönelik

⁹ “RTL Nieuws”, erişim tarihi: 02.03.2021, <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4784076/boerkaverbod-boerka-boete-150-euro-richtlijn-openbaar-ministerie>

¹⁰ Raad van State (15 Temmuz 2015), Wet gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding, erişim tarihi: 02.03.2021, <https://www.raadvanstate.nl/@63763/w04-15-0170/>

¹¹ Rijksoverheid. Gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding. erişim tarihi: 03.03.2021, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezichtsbedekkende-kleding-in-de-media-boerkaverbod/gezichtsbedekkendekleding-gedeeltelijk-verbieden>

¹² “Wet gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding”, erişim tarihi:03.03.2021, Yasanın tamamına erişmek için: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0041161/2019-08-01>

¹³ Raad van State (15 Temmuz 2015). Wet gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding. Geraadpleegd van: <https://www.raadvanstate.nl/@63763/w04-15-0170/>

¹⁴ Amnesty International (30 Temmuz 2019). Wat vindt Amnesty van de wet die gezichtsbedekkende kleding gedeeltelijk verbiedt? Geraadpleegd van: <https://www.amnesty.nl/actueel/amnesty-wet-gezichtsbedekkende-kleding>

¹⁵ College voor de Rechten van de Mens (1 Ağustos 2019). Verbod gezichtsbedekkende kleding. <https://mensenrechten.nl/nl/toegelicht/verbod-gezichtsbedekkende-kleding>

¹⁶ Abaâziz, I. (2020). Zwartboek “Boerkaverbod”. Meld Islamofobie. s.3.



oluşturulduğunu düşünmektedir.¹⁷ Bunun dışında doktorlar federasyonu KNMG¹⁸, toplu taşıma şirketleri de yasanın uygulanabilir olmadığını ifade ederek karşı çıkmıştır. Ayrıca yasağın uygulandığı kurumlar ve sektörler, iletişim ve tanımlama sorunlarını çözebilecek kuralları oluşturma seçeneğine zaten sahiptir. Bu nedenle çeşitli hastaneler¹⁹ ve toplu taşıma şirketleri²⁰, yaptırım uygulamayacaklarını belirtmiştir.²¹ Söz konusu rapor, siyasi tartışmalarda yasanın, yüzünü kapatan sivillerden ziyade özellikle yüzünü kapatan Müslüman kadınlara yönelik bir uygulama olduğunu savunmaktadır. Bu açıdan yasa, yüzünü kapatan Müslüman kadınlar dışındaki vatandaş için sembolik bir anlam taşıırken hedeflenen grup için gündelik yaşamı olumsuz etkileyecek sonuçlara neden olmaktadır.²²

Yasanın Müslüman Kadınlar Üzerindeki Etkisi

Profesör Annelies Moors'un 2009'da yaptığı araştırmaya göre, 100 kadının düzenli olarak yüzü kapatan bir kıyafet giydiği tahmin edilirken düzensiz giyenlerin sayısı 400'ü geçmemektedir.²³ Bu küçük gruba getirilen yasa hakkında AD Gazetesi, yazısını "Burka Yasağı Hakkında Dört Sorunun Cevapları" (*Vier vragen beantwoord over het boerkaverbod*) başlığı ile yazarak yasağın Müslüman kadınlar hakkında olduğunu onaylamıştır. Üstelik sivil yargının mümkün olduğunu yazan gazete burka giyen kadınların üstünd kurduğu baskı nedeniyle birçok kesimden eleştiri almıştır.²⁴ RTL Nieuws gazetesinin 26 Eylül 2019 tarihli yazısında ise henüz bir cezanın uygulanmadığına fakat Müslüman kadınlara yönelik daha agresif bir tutum takınıldığı belirtilmiştir. Ayrımcılık Bürosu

¹⁷ Moors, A. (2009). Gezichtssluiers. Draagsters en debatten. Amsterdam., Moors, A. (16 Haziran2018). Het 'boerkaverbod' is vooral symboolpolitiek. Geraadpleegd van: <https://www.trouw.nl/opinie/het-boerkaverbod-is-vooral-symboolpolitiek~bff94522/>

¹⁸ KNMG (30 Kasım 2015). KNMG: 'Boerkaverbod onwenselijk en onnodig'. <https://www.medischcontact.nl/nieuws/laatste-nieuws/artikel/knmg-boerkaverbod-onwenselijk-en-onnodig.htm>

¹⁹ Groenendijk-Hendriks, M. (19 Temmuz 2019). Ziekenhuizen gaan boerkaverbod niet handhaven, Erişim tarihi: 03.03.2021, <https://www.ad.nl/binnenland/ziekenhuizen-gaan-boerkaverbod-niet-handhaven~ae360dce/>

²⁰ De Groot, I. (25 Temmuz 2019), Ov-bedrijven gaan boerkaverbod niet handhaven: 'Nieuwe wet voor ons niet werkbaar', <https://www.ad.nl/den-haag/ov-bedrijven-gaan-boerkaverbod-niet-handhaven-nieuwe-wet-voor-onsniet-werkbaar~a12344ca/>

²¹ Abaâziz, I. (2020). Zwartboek "Boerkaverbod". Meld Islamofobie. s.11.

²² Abaâziz, I. (2020). Zwartboek "Boerkaverbod". Meld Islamofobie. s.3.

²³ Petra Vissers, "Trouw", erişim tarihi: 03.03.2021, <https://www.trouw.nl/nieuws/wie-handhaaft-het-boerkaverbod-dat-eigenlijk-niet-zo-mag-heten~b520a875/>

²⁴ Winterman, P. (31 Temmuz 2019). Vier vragen beantwoord over het boerka-verbod. Erişim tarihi: 02.03.2021, <https://www.ad.nl/binnenland/vier-vragen-beantwoord-over-het-boerka-verbod-br~a8b9ed9a/>; Petra Vissers, "Trouw", erişim tarihi: 03.03.2021, <https://www.trouw.nl/nieuws/wie-handhaaft-het-boerkaverbod-dat-eigenlijk-niet-zo-mag-heten~b520a875/>.

(*Bureau Discriminatiezaken*), İslami parti NIDA, İslamofobiye Karşı El Ele (*Collectief Tegen Islamofobie*) hareketi, yasanın yürürlüğe girmesinden bu yana sokakta Müslüman kadınlara yönelik saldırganlığın arttığını ve diğer vatandaşların Müslüman kadınlara yönelik kötü tutumlarında yasadan cesaret aldıklarını bildirmiştir.²⁵ Politikacıların yasayı kabul edip uygulanmaya konulması, toplumda yer edinmiş büyük bir sorunun olduğu izlenimini vermektedir.

Toplumdaki algının yasağın her yerde geçerli olduğu yönünde olması Müslüman kadınlara yönelik sözlü, fiziksel, psikolojik şiddeti arttırmıştır. Yüzünü kapatan Müslüman bir kadın görüldüğünde birçok kişi kendinde müdahale hakkını görmektedir. Dolayısıyla yasanın toplum üzerindeki yansıması Müslüman kadınların güvenlik problemini doğurmuştur.²⁶ Oluşturulan şiddet dalgasından korunmak için sokakta burka/nikap giyen kadınlara eşlik etmek amacıyla burka arkadaş grupları (boerka-buddy groepen) kurulmuştur.²⁷ Buna ek olarak son zamanlarda baskının artması ile birlikte “Nikabımdan Uzak Dur (Blijf van mijn Niqaab af)” hareketi, fikir yazılarında, medyada, dilekçelerde, gösterilerde ve lobilerde sesini duyurmaya çalışmaktadır.²⁸

Hollanda’da 11 Haziran 2020 itibarıyla toplu taşıma araçlarında maske kullanımı zorunlu hale gelmiştir. Maske toplu taşımada zorunlu hale geldiğinde, hükümet web sitesinde toplu taşımada kısmi yasağın artık yürürlükte olmadığını belirtilmiş, bir süre sonra ise hükümet metni değiştirerek cezayı kaldırmıştır. Bunun yanında enfeksiyon sayısının artması ile birlikte Amsterdam ve Rotterdam belediyeleri, 5 Ağustos 2020 itibarıyla maske takma zorunluluğunu şehrin yoğun bölgelerine genişletmiş ve tıbbi maske yerine kumaştan bir maskenin kullanımına izin verilmiştir.²⁹ Pandemi döneminde saldırıların hedefi, sadece burka/nikap giyen kadınlar olmaktan çıkmıştır. Başörtüsü ile birlikte zorunlu olarak maske kullanan kadınlar da benzer tepkilerle karşılaşmıştır. Orantısız tepkilerden etkilenen sadece kadınlar değildir, annelerinin yanında olan çocuklar benzer şekilde bu tepkilere maruz kalmaktadır. Yasa, bu kadar insanın güvenliğini tehdit ederken

²⁵ “RTL Nieuws”, “Nog geen boetes boerkaverbod, wél meer agressie tegen moslima's”, erişim tarihi: 02.03.2021, <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/politiek/artikel/4861516/boerkaverbod-nikab-burka-boete-discriminatie>.

²⁶ Abaâziz, I. (2020). Zwartboek “Boerkaverbod”. Meld Islamofobie. s.5.

²⁷ Joop (31 Temmuz 2019). ‘AD zet aan tot geweld tegen boerkadraagsters. Geraadpleegd van: <https://joop.bnnvara.nl/nieuws/ad-zet-aan-tot-geweld-tegen-boerkadraagsters>; El Johari, A. (1 Ağustos 2019). ADartikel burgerarrest zet aan tot heksenjacht op moslima’s. Geraadpleegd van: <https://joop.bnnvara.nl/opinions/ad-artikelover-burgerarrest-boerkadraagsters-zet-aan-tot-geweld>; Vissers, P. (1 Ağustos 2019). Wie handhaaft het boerkaverbod? (dat eigenlijk niet zo mag heten). <https://www.trouw.nl/binnenland/wie-handhaaft-het-boerkaverbodat-eigenlijk-niet-zo-mag-heten~b520a875/>

²⁸ Abaâziz, I. (2020). Zwartboek “Boerkaverbod”. Meld Islamofobie. s.12.

²⁹ Abaâziz, I. (2020). Zwartboek “Boerkaverbod”. Meld Islamofobie. s.42.



kadınların güvenliği henüz hükümet politikasının bir parçası olamamıştır.³⁰

Son olarak burka yasağı hareket özgürlüğünü kısıtlayarak burka/nikap giyen kadınların sokağa çıkarken tedirgin olmalarına ve kamusal yaşama daha az katılmalarına neden olmuştur. Hatta kadınlar, çocukları ile ilgili bir durum olduğunda genellikle eşlerini göndermek zorunda kaldıklarını belirtmiştir.³¹ Bunun yanı sıra bazı kadınlar şiddete maruz kaldığında her seferinde bildirimde bulunmamaktadır. Vakfın 2019 çalışması, Müslümanlar arasında genellikle rapor etme istekliliğinin düşük olduğunu ve bunun da eksik raporlamaya yol açtığını ifade etmektedir.³² Tüm bu gelişmeler ise İslamafonin toplumda bir karşılık bularak gelişip güçlenmesine neden olmaktadır.

Sonuç

Alınan şikâyet başvuruları üzerinden yapılan değerlendirmeye göre, yasanın hükümetin resmi olarak amaçladığı iyi iletişim ve güvenliğe katkıda bulunmadığı ortadadır. Aksine İslam düşmanlığı atmosferini besleyerek Müslüman kadınlara hedef haline getirmiş ve güvenliğini tehlikeye sokmuştur. Özellikle yüzünü kapatan Müslüman kadınları dışlamak, negatif ayrımcılıkta bulunmak, sözlü veya fiziksel saldırıda bulunmak meşru bir hal almıştır. Bu nedenle Hollanda'da yaşayan ve hedef alınan kadınlar yasanın kaldırılması talebinde bulunmaktadır.³³

Kadınlar, yasa öncesinde bariz şekilde kendini tanıtmaya sorunu yaşamazken yasa sonrasında belirtilen alanlara erişim zorlaşmıştır. Ayrıca çoğunlukla güvenlik görevlilerini, sürücüleri ve kondüktörleri içeren gereksiz gerilimler ve çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır.³⁴ Bu şekilde gruplar arasında ayrımcılık ve ırkçılık keskinleştirilmektedir. Yasağın kaldırılması kadınların hareket alanını genişletecek ve daha özgür bir hale getirecektir.

Tesettür bir kültür meselesi değil, inanç meselesidir. Müslüman ülkelerde tesettürsüz kadınların kıyafet tarzlarına karışılması toplumlarda nasıl tepki uyandırmaktaysa Batılı ülkelerde de Müslüman kadınların kıyafetlerine karışılması aynı derecede rahatsız edicidir. Devletler, güvenlik ve iletişim önlemlerini çok daha farklı metotlar kullanarak çözüm arayışına girmelidir. Buna ek olarak, kurumların her türlü iletişim ve tanımlama sorununun üstesinden gelebilecek kuralları oluşturma yetkisi vardır. Bunun için bu

³⁰ A.g.e.,s 34.

³¹ A.g.e., s.38.

³² Abaaziz, I. (2019). Alledaagse islamofobie in Nederland. Een verkennend onderzoek. Den Haag: (z.u.). Geraadpleegd van: <https://www.meldislamofobie.org/rapport-alledaagse-islamofobie-in-nederland/>

³³ Abaâziz, I. (2020). Zwartboek "Boerkaverbod". Meld Islamofobie. s.4.

³⁴ A.g.e., s.4.



formatın hiçbir yasasına gerek yoktur.³⁵

“Hollanda hükümet sayfasında yasağın kapsamına ilişkin yapılan bilgilendirmede, öncelikle Hollanda özgür bir ülkedir ve çevresindeki insanlar ne düşünürse düşünsün istediği kıyafeti giymekte özgürdür.” ibaresine yer verilmiş, sonrasında yasak detaylandırılmıştır.³⁶ Müslüman kadınların kılık kıyafetine getirilmiş yasak, anayasada yer alan din özgürlüğü hakkına aykırıdır ve yasağın getirilmesi hükümet sayfasında verilen açıklama ile çelişmektedir. Bunun yanında burka/nikap kullanan kadınların sayısı sorun teşkil etmekten uzaktır. Çünkü peçe takan kadınların suç oranlarına yansımaları söz konusu değildir.³⁷

Son olarak pandemi koşulları, hükümetin yüzü kapatan giysilere yasak getirmesindeki iletişim argümanına gölge düşürmüştür. Salgın döneminde maske nedeniyle herhangi bir iletişim sıkıntısı yaşandığı gündeme gelmemiş ve bunun üzerine devletin iletişim argümanı sorgulanır hale gelmiştir. Sağlık için takılan yüz maskesi sorun olmazken dini sebeplerle yüz kapatıldığında toplumda sorun teşkil etmeye başlamıştır. Pandemi dönemiyle birlikte toplumda yüzü kapatan kıyafetlerin değil, İslami görünüşün sorun olduğu netlik kazanmıştır.³⁸ Hükümet politikalarının toplumda artmakta olan İslamafobik huzursuzluğa daha fazla mahal vermemesi için hükümetin Müslüman kadınların sesine kulak vererek yasayı en kısa zamanda yürürlükten kaldırması gerekmektedir.

³⁵ A.g.e., s.10.

³⁶ Rijksoverheid, “Gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding”, erişim tarihi: 02.03.2021, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezichtsbedekkende-kleding-in-de-media-boerkaverbod/gezichtsbedekkende-kleding-gedeeltelijk-verbieden>

³⁷ Abaâziz, I. (2020). Zwartboek “Boerkaverbod”. Meld Islamofobie. s.9.

³⁸ A.g.e., s.42-43.



Bahar Balcı Cebe

Bahar Balcı Cebe, yüksek lisansını İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde yapmaktadır. 2019 yılından bu yana Göç Araştırmaları Vakfı bünyesinde kurulan TÜDAM Araştırma Merkezi'nde araştırmalarını sürdürmektedir.